

ความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งกรณี การเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี

Conflict and Conflict Management : A Case Study of Cockle Farming in Pattani Bay.

ฮัสสัน ดุมาลี¹

Hassan Dumalee¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อต้องการศึกษาปัจจัยลักษณะและแนวทางจัดการกับปัญหาความขัดแย้งการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่นำมาสู่ปัญหาความขัดแย้ง เนื่องจาก การเลี้ยงหอยแครงส่งผลกระทบต่อชาวประมงพื้นบ้านทั้งเรื่องของปัญหาทรัพยากร เขตที่ทำกิน อุปสรรคการทำประมง โดยลักษณะของความขัดแย้งเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคือ ชาวประมงพื้นบ้านกับนายทุนผู้เลี้ยงหอยแครง ชาวประมงพื้นบ้านกับชาวบ้านด้วยกัน และนายทุนผู้เลี้ยงหอยแครงกับเจ้าหน้าที่รัฐ ส่วนแนวทางการจัดการความขัดแย้งมี 4 แนวทาง คือ การเผชิญหน้าและประท้วงอย่างสันติ การฟ้องร้อง การไกล่เกลี่ย และการจัดการความขัดแย้งแบบมีส่วนร่วม

คำสำคัญ : ความขัดแย้ง การจัดการความขัดแย้ง อ่าวปัตตานี

¹

บทความวิจัย, อาจารย์, ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนราชโกสินทร์

¹

Research Articles, Lecturer, Program in Social Science, Faculty of Liberal Arts, Princess

of Naradhiwas University.

Abstract

This study aimed to investigate factors, types of conflict, and guidelines for conflict management of Cockle Farming in Pattani Bay. The study revealed that the factors that led to the conflict were resources, farmers' land, and fishing equipment. With regard to types of the conflict, the study found that there was the conflict between groups, which can be clarified as follows: the first one was the conflict between local fishermen and investors, the second one was the conflict between the local fishermen, and the third one was the conflict between the investors and government officials. In addition, the study also showed that there were four guidelines that could be used to manage the conflicts: peaceful protest and confrontation, prosecution, mediation, and participatory conflict management.

Keywords : Conflict, Conflict Management, Pattani Bay

บทนำ

“บุญสะอาด หาดทรายสวย รวยน้ำตก นกเขาเสียงดี ลูกหยีอร่อย หอยแครงสด” คำขวัญประจำจังหวัดปัตตานีที่สื่อให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญในการหล่อเลี้ยงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนทั้งในและนอกพื้นที่

โดยหนึ่งในฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ “อ่าวปัตตานี” สำหรับอ่าวปัตตานีนั้นจัดได้ว่าเป็นหนึ่งในพื้นที่ชายฝั่งทางทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างยิ่งจึงทำให้ชุมชนรอบอ่าวและประชาชนจากต่างพื้นที่ต่างเข้ามาใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก ดังนั้น จึงจะเห็นรูปแบบและวิธีการใช้ประโยชน์ในอ่าวปัตตานีหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไป เช่น การทำประมงโดยการวางแหและอุปกรณ์ดักจับสัตว์น้ำ การลงมือจับด้วยตัวเอง การทำคัสต์รูน้ำทะเล เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการขยายตัวและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ในอ่าวปัตตานีมากยิ่งขึ้น ปัญหาและผลกระทบก็มาพร้อมกันทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

เมื่อมีการใช้ประโยชน์ในลักษณะที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบหรือปัญหาที่จะตามมา ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การเลี้ยงหอยแครง

จากที่เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดปัตตานี แต่กลับกลายมาเป็นประเด็นร้อนในเรื่องของความขัดแย้งและการจัดการทรัพยากรในอ่าวปัตตานี เพราะผลพวงของการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีที่ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่ได้กลายเป็นความขัดแย้งในสังคมอย่างกว้างขวาง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อเข้าใจปมปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนทั้งในพื้นที่อ่าวปัตตานีของคนที่ส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่สนใจไปปรับใช้กับพื้นที่อื่นเพื่อสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อต้องการศึกษาปัจจัยและลักษณะความขัดแย้งกรณีการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี

เพื่อต้องการศึกษาแนวทางการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้แนวความคิดเรื่องความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งมาอธิบาย โดยแนวคิดเรื่องความขัดแย้งผู้วิจัยจะอธิบายปัจจัยที่นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีและลักษณะของความขัดแย้งสำหรับความหมายของความขัดแย้งมีนักวิชาการให้คำนิยามดังต่อไปนี้

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2540 : 11) ให้ความหมายของความขัดแย้ง หมายถึง การที่แต่ละฝ่ายไปด้วยกันไม่ได้ในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการต้องการจริงหรือศักยภาพที่จะเกิดความต้องการ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (อ้างถึงใน สรวิต ลิ้มปริงชี, 2555 : 14) ให้ความหมายของความขัดแย้ง หมายถึง การดิ้นรนเพื่อให้ได้ของที่มีคุณค่า หรือเพื่อเป็นการอ้างกรรมสิทธิ์ ในฐานะอำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยกลุ่มที่ขัดแย้งกันมิได้มีจุดมุ่งหมายเพียงจะได้สิ่งที่มีคุณค่าที่ตนเองปรารถนา แต่ยังต้องการให้ฝ่ายตรงข้ามมีความเป็นกลางถูกทำร้ายหรือถูกจำกัดให้หมดไปความขัดแย้งนี้อาจเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างบุคคลกับกลุ่ม ความขัดแย้งภายในกลุ่ม และความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ตลอดชีวิตของสังคม

แม้ว่าจะมีนิยามของความขัดแย้งอย่างไร แต่หากพิจารณาถึงแก่นแท้จริงๆ ของความขัดแย้งคือ การมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความต้องการที่แตกต่างกันออกไป จึงปรากฏให้เห็นถึงสภาวะการณ์นั้นๆ หรือพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง ซึ่งสาเหตุของความขัดแย้ง อรุณ รักรธรรม (อ้างถึงใน ขจรจิต บุนนาค, ม.ป.ป. : 138) ให้ความเห็นของความขัดแย้งหลายประการ ได้แก่

1. เนื่องจากความแตกต่างกันในการรับรู้ ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง ทำให้เข้าใจในแต่ละด้าน

2. เป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการแตกต่างกันออกไป ทำให้คนเหล่านั้นเลือกวิถีปฏิบัติแตกต่างกันไป

3. ค่านิยมของคนแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างของค่านิยม จะทำให้วิถีแห่งความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป

4. ระบบโครงสร้างของสังคมที่อยู่อาจเป็นสาเหตุนำไปสู่ความขัดแย้ง ทั้งนี้เพราะการจัดโครงสร้างอาจไปขัดกับความรู้สึกหรือพฤติกรรมของคนบางพวกบางกลุ่มได้

5. การเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ตัวบุคคล โครงสร้าง หรือเป้าหมาย จะนำไปสู่ความขัดแย้ง เพราะการเปลี่ยนแปลงย่อมกระทบต่อการยอมรับและผลประโยชน์ของคน

6. พฤติกรรมส่วนบุคคล มีผลทำให้เกิดความขัดแย้ง ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมของบุคคลจะนำไปสู่สัมพันธภาพ

การจัดการความขัดแย้งนั้นมีอยู่หลายวิธีการ ซึ่งอยู่กับความเหมาะสมของวิธีการว่าจะจัดการกับความขัดแย้งดังกล่าวอย่างไร สำหรับแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่จะใช้ในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกมาดังนี้

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) เป็นวิธีการที่คล้ายกับการเจรจาต่อรอง แต่อาศัยบุคคลที่สามที่เป็นกลาง ซึ่งเรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” คอยช่วยเหลือ สนับสนุน กระบวนการเจรจาต่อรองให้ดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยังร่วมกับคู่พิพาทแสวงหาทางออกที่เหมาะสมและเกิดความพึงพอใจแก่ทุกฝ่าย

2. การฟ้องร้อง (Litigation) เป็นวิธีการที่คู่พิพาทนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเรียกร้องของตน และให้บุคคลที่เป็นกลางหรือศาลเป็นผู้ตัดสินความถูกต้อง โดยอาศัยกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นเป็นหลักในการตัดสิน

3. การเผชิญหน้าและประท้วงอย่างสันติ (Non-violence Confrontation) เป็นวิธีการที่แม้ว่าจะไม่ได้ใช้ความรุนแรงในการแก้ไข้ปัญหา แต่เป็นวิธีการที่ฝ่ายหนึ่งปฏิเสธไม่ทำตามหรือปฏิบัติ หรือมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ได้เป็นการแก้ที่ตัวปัญหา แต่อาจเป็นวิธีการกดดันให้ฝ่ายหนึ่งยอมปฏิบัติในสิ่งที่ต้องการ

ทั้งนี้ นอกจาก 3 แนวทางดังกล่าวที่ผู้วิจัยจะใช้ในการอธิบายการจัดการความขัดแย้ง เรื่องการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีแล้ว ยังมีอีกหนึ่งวิธีการสำคัญที่ใช้ในการจัดการความขัดแย้งอาจจะเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชน หรือระหว่างประชาชนด้วยกันเอง แต่เจ้าหน้าที่รัฐอาจมีอำนาจในการจัดการกับความขัดแย้ง วิธีการสำคัญที่สามารถใช้แก้ไขความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสมคือ “การจัดการความขัดแย้งแบบการมีส่วนร่วม (Consensus Building Conflict Management)

การจัดการความขัดแย้งแบบการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ซึ่งอาจหมายถึงหน่วยงานของรัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขจัดความขัดแย้งร่วมกันค้นหาประเด็นที่เป็นสาระของความขัดแย้งหรือแก้ปัญหา และร่วมหาทางออกซึ่งเป็นที่ยอมรับกับทุกฝ่ายสำหรับปัญหานั้น (มนตรี ศิลป์มหาบัณฑิต อ้างถึงใน สรวิศ ลิ้มปริงซี, 2555 : 17 - 20)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Research) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การตีความจากข้อมูลเอกสาร เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งประกอบไปด้วย เอกสารประเภท หนังสือทางวิชาการ บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์เอกสารทางวิชาการ และรายงานการวิจัยต่างๆ เอกสารประกอบการตีพิมพ์วารสารจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ที่เป็นข้อมูลข่าวสารประกอบการศึกษาในครั้งนี้

การเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการพบปะพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่ใช้คำถามแบบไม่มีโครงสร้างและเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) พิจารณาจากความเกี่ยวข้องและความเป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

ผลการวิจัย

ปัจจัยและลักษณะความขัดแย้งการเลี้ยงหอยแครงอ่าวปัตตานี

ปัญหาความขัดแย้งเรื่องการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตที่ผ่านมามากกว่า 20 ปี จวบจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละครั้งว่าจะมีรูปแบบและความขัดแย้งอย่างไรสำหรับการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2528 เมื่อกรมประมงได้ทำการสำรวจอ่าวปัตตานี พบว่า มีความเหมาะสมในการเลี้ยงหอยแครง โดยเฉพาะกันอ่าว จึงได้ดำเนินการส่งเสริมการขยายพื้นที่การเลี้ยงหอยแครง ปี พ.ศ. 2530 โดยได้นำหอยแครงจากเพชรบุรีมาหว่านในพื้นที่จำนวน 15 ไร่ ที่บริเวณชุมชนบ้านต้นหยงลูโละ ตำบลต้นหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี แต่ผลยังไม่เป็นที่พอใจเท่าที่ควร

ต่อมาในปีเดียวกันโครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน ได้ขอสนับสนุนจากทางกรมประมงให้จัดซื้อพันธุ์มาปล่อยอีกครั้ง โดยได้วางแผนแบ่งปันผลตามโครงการกำหนดคือ แบ่งให้สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงร้อยละ 60 พัฒนาหมู่บ้านร้อยละ 20 และร้อยละ 20 ที่เหลือนำไปจัดซื้อพันธุ์หอยแครงในปีต่อไป (บรรจง นะแส, ไม่ปรากฏปีพิมพ์)

ด้วยความที่กำไรดี ลงทุนไม่มากการเลี้ยงหอยแครงจึงเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนในชุมชนรอบอ่าวปัตตานีรวมกลุ่มกันลงทุนเลี้ยงหอยแครงมากขึ้นและยังดึงดูดให้นายทุนทั้งในและนอกพื้นที่สนใจเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ การเข้ามาของนายทุนนั้นจะมีลักษณะติดต่อสัมพันธ์ผ่านทางผู้นำและนักการเมืองที่มีอำนาจในชุมชน ซึ่งผู้นำและนักการเมืองดังกล่าวก็จะทำการจับจองพื้นที่และเสนอให้กับนายทุนเพื่อซื้อจำนวนพันธุ์หอยแครงเท่ากับขนาดของพื้นที่ที่ได้จับจองไว้ จนในที่สุดเมื่อตกลงกันเรื่องผลประโยชน์ระหว่างกันได้แล้วนายทุนก็จะซื้อพันธุ์หอยแครงปล่อยในพื้นที่ที่ได้จับจองไว้และอาศัยอำนาจการเมืองของผู้นำและนักการเมืองในท้องถิ่นจ้างชาวบ้านส่วนหนึ่งให้ดูแลหอยแครงที่ลงไว้จนกระทั่งหอยแครงโตเต็มที่จึงงมมาเก็บและนำไปขายจนได้กำไรแล้วก็แบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน (ยากาเรีย อีซอ, สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2554)

การเลี้ยงหอยแครงที่มากขึ้นในอ่าวปัตตานีกลายเป็นประเด็นปัญหาและนำไปสู่ความขัดแย้งในที่สุด จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2537 ที่ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เมื่อมีชาวบ้านจากหมู่ที่ 1 และ 2 ได้มีการรวมตัวที่หน้าว่าการอำเภอยะหริ่งเพื่อนำข้อเสนอต่อนายอำเภอคัดค้านการละเมิดข้อตกลงการทำมเลี้ยงหอยแครงในชุมชนของกลุ่มชาวบ้านพื้นที่เดียวกัน แต่หาข้อยุติไม่ได้จึงไปชุมนุมเรียกร้องหน้าศาลากลางจังหวัดปัตตานี โดยให้เหตุผลว่าการเลี้ยงหอยแครงได้ส่งผลกระทบต่อผู้ทำการประมงพื้นบ้านอื่น

ไม่ว่าจะเป็นการจับกุ้ง หอย ปู ปลาหรือแม้แต่การเก็บสาหร่ายก็ไม่สามารถทำได้ (กรุงเทพมหานคร ภาคใต้, 12 กุมภาพันธ์ 2537)

ประเด็นปัญหาความขัดแย้งเรื่องการเลี้ยงหอยในอ่าวปัตตานีเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปี พ.ศ. 2539 กำนันตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ได้ประท้วงการเลี้ยงหอยแครง เรียกร้องให้ยกเลิกการเลี้ยงของจังหวัด เนื่องจากเหตุผล 2 ประการ คือ 1. มีการแย่งพื้นที่หอยแครงธรรมชาติที่เคยเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวบ้าน กลายเป็นพื้นที่จับจองของคนบางคน บางกลุ่ม 2. การเลี้ยงหอยแครงให้เกิดการระบาดของหอยหนามอย่างหนัก เครื่องมืออวนลอยปู กุ้ง ปลา ของชาวบ้าน ดิดหอยหนามเป็นจำนวนมาก จนบางคนต้องทิ้งอวนทิ้งผืน เพราะไม่สามารถไล่หอยหนามออกทั้งหมดได้ ซึ่งการประท้วงในครั้งนี้เป็นการยื่นข้อเสนอให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในขณะมีกรายยกเลิกการสัมปทานการเลี้ยงหอยแครง (ศรีศักร วัลลิโภดม, อ้างถึงใน วัลย์ลักษณ์ ทรงศรี (บรรณาธิการ, 2552)

จากเหตุการณ์ความขัดแย้งที่ปรากฏข้างต้นนั้นเบื้องต้นจึงสรุปได้ว่ามาจากผลกระทบโดยตรงต่อผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอ่าวปัตตานีโดยเฉพาะชาวประมงพื้นบ้าน นอกจากนี้การเลี้ยงหอยแครงยังส่งผลต่อพื้นที่การทำประมงของชาวบ้านอีกด้วย เพราะเมื่อมีการปักปันเขตพื้นที่เลี้ยงหอยแครงอย่างชัดเจนก็มีการห้ามปรามไม่ให้ชาวบ้านเข้าทำการประมงบริเวณดังกล่าว ตลอดจนกระบวนการเก็บหอยแครงของนายทุนที่ใช้คราดขนาดใหญ่และทรงอนุภาพ ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศหน้าดิน เนื่องจากทำลายสัตว์หน้าดิน ทำลายโพล่งต่างๆ ที่มีอยู่บนผิวดิน อันเป็นที่หลบภัยของสัตว์น้ำวัยอ่อนก่อนที่จะเจริญเติบโต (บทสัมภาษณ์ เจ๊ะอาลี เจ๊ะอามะและมะรอนิง สาและ อ้างถึงใน สำนักข่าวอามาน, 2553)

สำหรับการเลี้ยงหอยแครงของนายทุนนั้นยังมีประเด็นที่ต้องพิจารณาดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า การเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่สาธารณสุข เพราะไม่ดำเนินการตามขั้นตอนการขออนุญาตตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปี พ.ศ. 2533 เรื่อง เงื่อนไขรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ว่าด้วยการอนุญาตให้ทำการประมงหรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำประเภทที่สาธารณสุขประโยชน์ตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และระเบียบกรมประมงว่าด้วยการยื่นคำขอและการอนุญาตให้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำประเภทที่สาธารณสุขประโยชน์ พ.ศ. 2533 (สุนันท์ หลีเจริญ, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2554) นอกจากนี้จะเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายตามบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ในแง่ของการใช้ประโยชน์จากที่สาธารณสุขซึ่งถือว่า

ไม่สามารถที่ผู้ใดจะครอบครองได้ อันถือว่าจารีตสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนยังถูกทำลายอีกด้วย ดั่งนายยาการिया อีซอ หนึ่งในแกนนำชาวบ้านชุมชนรอบอ่าวปัตตานี บ้านดาตะโล๊ะสะมิแล อำเภอยะหริ่ง ได้กล่าวไว้ว่า “วิถีชีวิตของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานี จะทำมาหากินเวลาไหน บริเวณไหนก็ได้และไม่ได้จำกัดเฉพาะคนรอบอ่าว คนจากพื้นที่อื่นก็มีสิทธิเช่นเดียวกัน เพราะเป็นพื้นที่สาธารณะ” (สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2554)

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงนำไปสู่ผลกระทบต่อผู้ใช้ประโยชน์ในอ่าวปัตตานีที่เป็นวิถีชีวิตแต่ละวันเป็นอย่างมากจึงได้กลายเป็นปัญหาความขัดแย้งเรื่องการใช้ทรัพยากรอ่าวปัตตานี ล่าสุดจนนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมืองที่มีการแจ้งความฟ้องร้องกันกว่าเรื่องจะยุติลงก็ต้องตัดสินด้วยกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนเป็นความขัดแย้งที่ขยายคู่ขัดแย้งให้เกิดขึ้นในสังคมอย่างกว้างขวางและเป็นประเด็นที่หลายหน่วยงานต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอตามแต่ละหัวข้อ โดยเบื้องต้นจะขอนำเสนอลำดับเหตุการณ์พอสังเขปก่อน

ความขัดแย้งล่าสุดนั้นเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 4 เดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2553 ที่ตำบลบานา อำเภอมืองปัตตานี สืบเนื่องจากได้มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้ร่วมกันเข้าไปมเก็บหอยแครงของนายทุนที่เลี้ยงไว้ในอ่าวปัตตานี เขตตำบลบานา อำเภอมือง ซึ่งสาเหตุที่ชาวบ้านต้องเข้าไปมเก็บหอยแครงในเขตพื้นที่ของนายทุนเกิดจากปริมาณหอยธรรมชาติในอ่าวปัตตานีนั้นเหลือน้อยมาก อันเนื่องมาจากการกันเขตเลี้ยงหอยแครงของนายทุนได้ไปแย่งพื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้าน จนในที่สุดได้มีการแจ้งความให้ดำเนินคดีกับชาวบ้านที่ได้เข้าไปเก็บหอยแครง โดยนายทุนจากต่างชุมชนและผู้ดูแลในชุมชน (มะรอนิง สาและ, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2554) ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสร้างความไม่พอใจให้กับชาวประมงพื้นบ้านรอบอ่าวปัตตานี จนในที่สุดมีการรวมตัวกันกว่า 1,000 คน เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2553 ที่ตำบลบานา อำเภอมือง เพื่อแสดงพลังปกป้องอ่าวปัตตานีและได้มีการปฏิบัติการร่วมรื้อถอนไม้ปักเขตการเลี้ยงหอยแครงของนายทุนด้วยในวันดังกล่าวด้วย (มะรอนิง ตานอ, สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2554)

ดังนั้น จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นมาของความขัดแย้งเรื่องการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีจึงสรุปปัจจัยได้ดังต่อไปนี้ คือ 1. การเลี้ยงหอยแครงได้ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการอาชีพที่ใช้ฐานทรัพยากรอ่าวปัตตานีในการดำรงชีพ เพราะสร้างปัญหาต่อทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลจากการใช้อุปกรณ์คราดเก็บหอยขนาดใหญ่และสร้างความเสียหายต่ออุปกรณ์การ

ทำประมงขอชาวประมงพื้นบ้าน 2. การเลี้ยงหอยแครงเป็นการใช้ประโยชน์ในอ่าวปัตตานีที่ขัดต่อระเบียบกรมประมง ว่าด้วยการยื่นคำขอละการอนุญาตให้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่จับสัตว์น้ำประเภทที่สาธารณประโยชน์ พ.ศ. 2533 3. การจับจองที่สาธารณะเป็นของส่วนตัวเพื่อเลี้ยงหอยแครงนั้นขัดกับหลักจารีตประเพณีปฏิบัติดั้งเดิมที่อ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะไม่มีใครสามารถจับจองเป็นกรรมสิทธิ์ตัวได้และยังเป็นการจำกัดพื้นที่ของชาวบ้านทั่วไปที่ใช้ประโยชน์ในอ่าวปัตตานีให้เหลือน้อยลง

ส่วนความขัดแย้งในประเด็นปัญหาเรื่องการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีนั้น พบว่ามีลักษณะความขัดแย้ง 3 ลักษณะด้วยกัน คือ 1. ความขัดแย้งระหว่างนายทุนผู้เลี้ยงหอยแครงกับชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียง ได้แก่ การรวมตัวประท้วงของชาวตำบลบางปู หมู่ที่ 1 และ 2 ที่ยื่นหนังสือให้กับจังหวัดเมื่อปี พ.ศ. 2537 การยื่นหนังสือประท้วงของกำนันตำบลแหลมโพธิ์เมื่อปี พ.ศ. 2539 และกรณีความขัดแย้งที่นายทุนเลี้ยงหอยแครงแจ้งความดำเนินคดีกับชาวบ้านที่งมเก็บหอยแครงที่ตำบลบานา ปี พ.ศ. 2553 2. ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน กรณีนี้เกิดขึ้นเห็นเป็นรูปธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2553 ที่ชาวบ้านตำบลบานา มีความขัดแย้งกันแบ่งกันออกเป็น 2 ฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายแรก คือ ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการเลี้ยงหอยแครงและถูกแจ้งความจับกุม ฝ่ายที่สอง คือ ชาวบ้านที่ร่วมมือกับนายทุนในการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี 3. ความขัดแย้งระหว่างนายทุนผู้เลี้ยงหอยแครงกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะเหตุการณ์ที่ตำบลบานา ปี พ.ศ. 2553 ได้มีการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยนั้นคือ รองผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีและประมงอำเภอขณะนั้น (พ.ศ. 2553) ในข้อหาปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบและเรียกร้องความรับผิดชอบ อันเนื่องมาจากช่วงที่ชาวบ้านชุมชนรอบอ่าวปัตตานีรวมตัวกันเพื่อแสดงพลังปกป้องอ่าวปัตตานี เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2553 โดยวันที่ ร.ต.เลิศเกียรติ วงศ์โพธิพันธ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีพร้อมด้วยประมงอำเภอในขณะนั้นได้ลงพื้นที่และประกาศต่อหน้าชาวบ้านที่มารวมตัวกันประมาณ 1,000 คนว่า *“ทะเลเป็นของสาธารณะที่ ‘อัลลอฮ์’ สร้างมาให้ ทุกคนสามารถหาสัตว์น้ำในทะเลได้หมด”* จากคำประกาศดังกล่าวทำให้ประชาชนจากพื้นที่อื่นได้ลงมมาเก็บหอยแครงจนส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครงตำบลบานาและใกล้เคียง (สำนักข่าวอาฆาน, 2553)

แนวทางการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี

นับตั้งแต่การริเริ่มเลี้ยงหอยแครงและเกิดความขัดแย้งขึ้นตลอดมา ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดการความขัดแย้งนั้นยังไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมเพราะยังคงมีการเลี้ยงหอยแครง

ในอ่าวปัตตานีอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นที่ตำบลบานา อำเภอเมือง เมื่อปี พ.ศ. 2553 ได้กลายเป็นความขัดแย้งระลอกใหม่ที่ขยายเป็นวงกว้างในสังคม นำมาซึ่งการตื่นตัวของชาวประมงพื้นบ้านรวมถึงหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการผลักดันให้เกิดการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งอย่างรูปธรรมและยั่งยืน

สำหรับวิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งการเลี้ยงหอยแครงเริ่มมาจากการเข้ามาจัดการกับปัญหาโดยตรงของประชาชนในประเด็นนี้ คือการประท้วงการเลี้ยงหอยแครงที่ตำบลบางปู เมื่อปี พ.ศ. 2537 การประท้วงของกำนันตำบลแหลมโพธิ์เมื่อปี พ.ศ. 2539 จนถึงกรณีการเข้าไปมเก็บหอยแครงของนายทุนที่เลี้ยงในอ่าวปัตตานีและการรวมตัวแสดงพลังเพื่อปกป้องอ่าวปัตตานีที่ตำบลบานา อำเภอเมือง เมื่อปี พ.ศ. 2553 เหตุการณ์นี้นับได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการจัดการกับปัญหาการเลี้ยงหอยแครง เพราะประชาชนได้ก้าวข้ามผ่านกับดักความคิดเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์การครอบครองอ่าวปัตตานี ทั้งนี้ เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมาประชาชนมีความหวาดกลัวว่าหากเข้าไปเก็บหอยแครงในบริเวณที่ครอบครองของใครคนหนึ่ง คนใดถือได้ว่าเป็นการกระทำความผิดในข้อหาลักขโมย แต่เมื่อประชาชนได้เข้าใจกฎหมายที่สาธารณะมากขึ้นจึงมั่นใจได้ว่าอ่าวปัตตานีเป็นที่สาธารณะที่ผู้ใดสามารถมาครอบครองได้ (สุนันท์ หลีเจริญ, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2554)

ส่วนวิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งวิธีการที่สองคือ การที่มีหน่วยงานภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง กล่าวคือ ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนในตอนนั้นลงมารับฟังปัญหาข้อพิพาทจนนำไปสู่การสร้างกระบวนการจัดการแก้ไขเพื่อยุติความขัดแย้งด้วยสันติวิธีโดยคณาจารย์จากสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาลสถาบันพระปกเกล้า ร่วมกับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้จัดเวทีประชาเสวนาระหว่างชาวประมงพื้นบ้านรอบอ่าวปัตตานีกับผู้เลี้ยงหอยแครงเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 เพื่อแสดงความคิดเห็นในการหาทางออกร่วมกัน ทั้งนี้ จากการตระเวนจัดเวทีเสวนา 8 ตำบลรอบอ่าวปัตตานี ได้ข้อสรุป 3 ความเห็น คือ กลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครงเรียกร้องอยากให้อ่าวปัตตานีเป็นพื้นที่เลี้ยงหอยแครงเหมือนเดิม เพราะมีความรู้สึกว่าสถานที่ดังกล่าวตัวเองได้ครอบครองมานานพอจะเรียกได้ว่าเป็นพื้นที่ของตนเอง ส่วนความคิดเห็นของชาวประมงพื้นบ้านไม่เห็นด้วยในการนำหอยแครงเลี้ยงโดยปราศจากเงื่อนไข เพราะมองว่าการนำพันธุ์หอยแครงมาหว่านเลี้ยงในอ่าวปัตตานีล้วนแต่มีการสร้างปัญหาให้กับชาวประมงพื้นบ้านในการที่จะประกอบอาชีพอวนลอย ที่เป็นส่วนใหญ่มากถึง 90% นอกจากนี้ ยังคงมีอีกส่วนหนึ่งเห็นด้วยในการที่จะให้มีการเลี้ยงหอยแครง แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างใกล้ชิดเพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนกับอาชีพ

ประมงพื้นบ้าน มีการกำหนดพื้นที่เลี้ยงต้องห่างจากฝั่งไม่เกิน 100 - 200 เมตร และไม่ใช้คราด เรือยนต์มาคราดหอยแครงที่เป็นผลผลิต เป็นต้น (ผู้จัดการ [ออนไลน์] 27 พฤษภาคม 2554)

วิธีการจัดการที่สามคือ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยอาศัยกลไกยุติธรรมของรัฐ สืบเนื่องมาจากที่มีชาวบ้านคนเข้ามางมเก็บหอยแครงของกลุ่มผู้เลี้ยงที่บริเวณ ตำบลนา อำเภอมือเมือ เมื่อเดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2553 เหตุการณ์นี้กลายเป็นข้อพิพาท ระหว่างกลุ่มประมงพื้นบ้านบริเวณอ่าวปัตตานีกับกลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครง ต่างฝ่ายต่างใช้พื้นที่ในอ่าวปัตตานีทำกินกลับมีปัญหาขัดแย้งเป็นคดีความถึงชั้นศาล จนเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2554 ชาวบ้าน 6 คน ถูกออกหมายเรียกข้อหาพร้อมกันลักทรัพย์ “หอยแครง” ในอ่าวปัตตานี โดย นายอุษามัดซุลกิฟลี ดาโอ๊ะ และนายประกิจ แซ่ตัน อ้างเป็นนายทุนผู้เลี้ยงหอยแครง เข้าแจ้งความกับตำรวจ สภ.เมืองปัตตานี เรียกค่าเสียหายเป็นเงิน 50,373,876 บาท

นอกจากนี้นายทุนยังได้ยื่นฟ้องจำเลยอีกครั้งถึง 9 คน ประกอบด้วย นายเจมือดา แวหามะ, นายสมาน โตะเร็ง, นายกอดีร์ สามแม, นายอาลี มามะ, นายอามะ ปะจุมะ, นายแวอุซิง สะนิ, นายมัทตาร์ สะแม เป็นจำเลยที่ 1-7 ซึ่งทั้งหมดเป็นชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ ต.บานา อ.เมือง จ.ปัตตานี ส่วนจำเลยที่ 8 คือ นายสุนันท์ หลีเจริญ ประมงอำเภอมือเมือ ปัตตานี และว่าที่ ร.ต.เลิศเกียรติ วงศ์โพธิพันธ์ รองผู้ว่า ปัตตานี เป็นจำเลยที่ 9 (รวีวรรณ รักถิ่นกำเนิด, 2556) สำหรับการยื่นฟ้องเพิ่มนี้สืบเนื่องมาจากคำประกาศของรองผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีในขณะนั้นได้ประกาศต่อหน้าชาวบ้านที่มารวมตัวกันและทำให้ชาวบ้านร่วมเข้ามเก็บหอยแครงเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2553 ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวแล้วก่อนหน้านี้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าศาลตัดสินคดีความจะยุติลงโดยการยกฟ้องจำเลยทั้งหมดแล้วเมื่อปลายปี พ.ศ. 2558 ที่ผ่านมา แต่กระบวนการของการจัดการข้อพิพาทเรื่องนี้ศาลยุติธรรมก็พยายามไกล่เกลี่ยคู่ความกัน ดังเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2554 มีการเรียกคู่ความมาไกล่เกลี่ยที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ศาลปัตตานี ตามนโยบายของศาลจังหวัดปัตตานี ที่มีนโยบายให้คู่ความได้มีโอกาสแก้ไขปัญหาพร้อมกัน โดยวิธีการไกล่เกลี่ย แต่ก็ไม่เป็นผลเพราะคู่ความทั้งสองยังไม่พร้อม (ผู้จัดการ [ออนไลน์], 1 สิงหาคม 2554)

สรุปผลและอภิปรายผล

ปัจจัยและลักษณะความขัดแย้งการเลี้ยงหอยแครงอ่าวปัตตานี

ความขัดแย้งเรื่องการแข่งขันในอ่าวปัตตานีเป็นความขัดแย้งที่ดำเนินยาวนานกว่า 20 ปี ทั้งนี้จากการศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่ความขัดแย้งสรุปได้ว่ามีปัจจัยดังต่อไปนี้ คือ 1. สร้าง

ผลกระทบทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและสร้างความเสียหายต่ออุปกรณ์การทำประมงของชาวประมงพื้นบ้าน 2. การดำเนินการที่ขัดกับข้อระเบียบคณะกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและพื้นที่สาธารณะ 3. เป็นการทำลายจารีตประเพณีปฏิบัติดั้งเดิมที่อ่าวปัตตานีซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะ

อย่างไรก็ตามปัจจัยทั้ง 3 ข้อข้างต้น ผู้วิจัยคิดว่ามีความสัมพันธ์ที่เป็นลูกโซ่ต่อกัน กล่าวคือ เริ่มต้นจากการไม่เคารพจารีตประเพณีของการใช้ประโยชน์อ่าวปัตตานีและการใช้ประโยชน์ที่ละเมิดระเบียบกฎหมายในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงพื้นที่สาธารณะ ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์แล้วจะพบว่าทั้งจารีตประเพณีและระเบียบกฎหมายนั้นเป็นกลไกสำคัญในการจัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและความยั่งยืน แต่เมื่อมีการละเมิดกฎดังกล่าวผลกระทบและปัญหาจึงเกิดขึ้นตามมาทันที โดยปัญหาที่เกิดขึ้นตามนั้นคือ “ความขัดแย้ง”

ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งเรื่องการเล่นหอยแครงในอ่าวปัตตานีนั้นสอดคล้องกับสาเหตุของความขัดแย้งดังที่ อรุณ รักธรรม (อ้างถึงใน ขจรจิต บุณนาค, ม.ป.ป.: 138) กล่าวไว้คือ เป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการแตกต่างกันไป กล่าวคือ กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านต้องการให้พื้นที่อ่าวปัตตานีเป็นพื้นที่สาธารณะ หากมีการใช้ประโยชน์ไม่สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรหรือผู้ที่ใช้ประโยชน์จากอ่าวปัตตานี ส่วนกลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครงมีความต้องการพื้นที่บางส่วนของอ่าวปัตตานีเพื่อเป็นที่เลี้ยงหอยแครงของตนเอง ทั้งนี้หากวิเคราะห์นอกเหนือจากเป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการแตกต่างกันไปความขัดแย้งที่เกิดขึ้นยังสอดคล้องกับความแตกต่างกันในการรับรู้ ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง เพราะทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้พื้นที่สาธารณะไม่เหมือนกันคือ ชาวชุมชนประมงพื้นบ้านมีความเข้าใจอ่าวปัตตานีเป็นพื้นที่สาธารณะที่ยึดจารีตประเพณีและข้อกฎหมายมาเป็นแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ส่วนกลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครงเข้าใจว่าเคยครอบครองพื้นที่มานาน

ลักษณะความขัดแย้งนั้นเป็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ซึ่งพบว่า มีหลายคู่ขัดแย้งด้วยกัน คู่ขัดแย้งกลุ่มแรกคือ กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านชุมชนรอบอ่าวปัตตานีกับกลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครงซึ่งมีนายทุนรวมอยู่ด้วย คู่ขัดแย้งที่สองคือ กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการเลี้ยงหอยแครงกับกลุ่มชาวบ้านที่ช่วยดูแลหอยแครงของกลุ่มนายทุน คู่ขัดแย้งที่สามคือ กลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครงกับเจ้าหน้าที่รัฐที่สนับสนุนการใช้พื้นที่อ่าวปัตตานีของชุมชนประมงพื้นบ้าน

แนวทางจัดการกับปัญหาความขัดแย้งการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี

จากการศึกษาการจัดการความขัดแย้งเรื่องการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี พบว่ามี 4 แนวทาง ซึ่งมีพัฒนาการการจัดการตามระดับของความขัดแย้ง กล่าวคือ แนวทางที่ 1 แนวทางการเผชิญหน้าและประท้วงอย่างสันติ (Non-violence Confrontation) ในที่นี้จะเห็นได้ว่าชุมชนรอบอ่าวปัตตานีได้มีการประท้วงอย่างสันติหลายเหตุการณ์ โดยสองครั้งแรกคือ ปี พ.ศ. 2537 และ พ.ศ. 2539 เป็นการประท้วงยื่นเรื่องให้กับหน่วยงานของรัฐคืออำเภอและผู้แทนราษฎรในพื้นที่รับทราบปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนเหตุการณ์ ปี พ.ศ. 2553 ที่มีการรวมตัวแสดงพลังปกป้องอ่าวปัตตานีนั้นก็เป็นการประท้วงอย่างสงบเหมือนกัน หากแต่ว่าเป็นการประท้วงในลักษณะให้สังคมได้รับรู้ไม่ได้เจาะจงไปยังหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งดังการประท้วงก่อนหน้านี้

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์สำคัญตามมาซึ่งมีความเชื่อมโยงระหว่างกัน คือ กรณีที่มีชาวบ้านเข้าไปมเก็บหอยแครงที่กลุ่มนายทุนและชาวประมงพื้นบ้านเข้าไปรื้อถอนไม้ปักเขตแดนการเลี้ยงหอยแครง ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์ตามแนวคิดแล้วเป็นไปในลักษณะการเผชิญหน้าที่ไม่ใช่ความรุนแรง เป็นการปฏิเสธไม่ทำตามหรือมีหน้าที่ปฏิบัติ ในที่นี้หมายความว่าชาวบ้านได้ปฏิเสธสิ่งที่นายทุนตั้งกฎของตัวเองในเรื่องของกรรมสิทธิ์ครอบครองอ่าวปัตตานี ซึ่งเหตุการณ์ทั้งการเผชิญหน้าและประท้วงอย่างสันติ (Non-violence Confrontation) เป็นการจัดการความขัดแย้งที่เป็นต้นตอของปัญหาคือ การเลี้ยงหอยแครงที่ผิดจารีตประเพณีกฎหมายและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรรวมถึงอุปกรณ์การทำประมงของชาวประมงพื้นบ้านโดยตรง

แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่สองคือ การฟ้องร้อง (Litigation) จะเห็นได้ว่าแนวทางนี้ถือเป็นแนวทางสำคัญเป็นอย่างมากของการจัดการปัญหาความขัดแย้งเรื่องการเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีครั้งล่าสุด ปี พ.ศ. 2553 ดังจะเห็นได้จากมีการฟ้องร้องดำเนินคดีกับชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ของรัฐของนายทุนผู้เลี้ยงหอยแครง จนกระทั่งสามารถที่จะหาข้อยุติลงด้วยกระบวนการนี้ เพราะศาลได้ตัดสินยกฟ้องเมื่อปลายปี พ.ศ. 2557 อย่างไรก็ตามในห้วงเวลา ก่อนที่จะมีการตัดสินคดีความนี้ก็ได้มีการพยายามใช้แนวทางของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) กับปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางการความขัดแย้งแนวทางที่สามสำหรับเรื่องนี้ ดังจะเห็นได้จากที่ศาลนัดคู่ความมาไกล่เกลี่ยที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลปัตตานี เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2554 แต่ก็ไม่เป็นผล

แนวทางการจัดการที่ดีที่สุดคือ การจัดการความขัดแย้งแบบการมีส่วนร่วม (Consensus Building Conflict Management) แนวทางนี้มีการดำเนินการหลังจากเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งขยายตัวเมื่อเดือนกรกฎาคม 2553 แนวทางนี้มีการสร้างการมีส่วนร่วมของคู่ขัดแย้งคือ ชุมชนประมงพื้นบ้านรอบอ่าวปัตตานีและกลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครง โดยการจัดประชาเสวนาเมื่อปี 2554 เพื่อแสดงความคิดเห็นในการหาทางออกร่วมกัน และนำข้อมูลทั้งหมดส่งให้กับทางจังหวัดแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งต่อไป ซึ่งมีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สำนักสันติวิธี สถาบันพระปกเกล้าและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีเข้ามามีบทบาทในการจัดประชาเสวนาครั้งนี้

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์นั้นผู้วิจัยคิดว่ามีสองด้านด้วยกัน ด้านแรกคือ การนำผลการศึกษามาปรับใช้ในการจัดการทรัพยากรอ่าวปัตตานีอย่างยั่งยืน ทั้งในเรื่องการเลี้ยงหอยแครงและการจัดการทรัพยากร รวมทั้งยังสามารถนำผลการศึกษามาเป็นบทเรียนของความขัดแย้ง

ด้านที่สองคือ ด้านวิชาการ ผู้วิจัยคิดว่าการศึกษาครั้งนี้เป็นหนึ่งในกรณีศึกษาทางวิชาการในเรื่องของความขัดแย้งและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันจะนำสู่การเพิ่มเติมองค์ความรู้ทางทฤษฎีหรือแนวคิดทางวิชาการด้านนี้มากขึ้นและหลากหลายในสังคมวิชาการ

บรรณานุกรม

- จจรจิต บุนนาค. (ม.ป.ป.) “ความขัดแย้ง vs ความรุนแรง”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.hiso.or.th/hiso/picture/reportHealth/report2_11_3.pdf. (20 มิถุนายน 2557)
- บรรจง นะแส. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการ SEA FOOD BANK**, รายงานการศึกษาเสนอคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน.
- ผู้จัดการ. (2554). “สถาบันพระปกเกล้าร่วม มอ.ปัตตานีจัดเวทีหาทางออกปัญหาเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9540000064995> (21 มิถุนายน 2558)
- _____. (2554). “ศาลนัดไกล่เกลี่ยคดีลักหอยแครงอีกรอบ หลังชาวประมงไปตามนัดแต่โจทก์ไม่พร้อมคุย”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9540000064995> (21 มิถุนายน 2558)
- รวิวรรณ รักถิ่นกำเนิด. (2556). “รื้อปมชิงอ่าวปัตตานีฟ้องชาวบ้าน 50 ล้าน อ้างขโมย ‘หอยแครง’ - ชี้ทะเลของส่วนรวม”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://tcijthai.com/tcijthainews/view.php?ids=3507> (28 มิถุนายน 2558)
- วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ (บรรณาธิการ). (2552). **เสียงสะท้อนจากหมู่บ้านประมงอ่าวปัตตานี**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเล็ก – ประไพ วิริยะพันธุ์.
- สรวิศ ลิมปั้งซี่ (บรรณาธิการ). (2555). **การจัดการความขัดแย้งกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2554). **ความขัดแย้ง : การบริหารเพื่อสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร : เลิฟ แอนด์ เลิฟ เพรส จำกัด.
- สำนักข่าวอามา. (2553). **ประมงพื้นบ้านแย่งอ่าวปัตตานีคืนจากกลุ่มเลี้ยงหอยแครงต้องแก้ไขก่อนบานปลาย**. รายงานพิเศษ.

บุคลากรกรม

มะรอนิง ตานอ. แกนนำชุมชนประมงพื้นบ้านบ้านบูตี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง. 2554.
ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 พฤษภาคม 2554.

มะรอนิง สาและ. แกนนำชุมชนประมงพื้นบ้านบ้านดาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง. 2554.
ผู้ให้สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2554.

ยาการิยา อีซอ. แกนนำชุมชนประมงพื้นบ้านบ้านตะโล๊ะสะมิแล ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอ
ยะหริ่ง. 2554. ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มิถุนายน 2554.

สุนันท์ หลีเจริญ. ประมงอำเภอเมืองปัตตานี. 2554. ผู้ให้สัมภาษณ์สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2554.